

Historiografie Oranje/kolonialisme

27/9/24

Intro

Dit is geen uitputtende bibliografie. Er zijn vele honderden boeken en vooral artikelen die gegevens bevatten – vaak slechts terloops gepresenteerd, in een andere context – die van belang zijn voor de studie naar de rol Oranje-Nassau in de koloniale geschiedenis van Nederland. In de vele tientallen hoofdstukken die geschreven worden in ons project zullen die gegevens worden verwerkt, onder verwijzing naar de auteurs en hun publicatie(s). In dit document gaat het voornamelijk over publicaties die tussen 2000 en 2024 verschenen die expliciet en exclusief zijn gericht op de nexus Oranje-kolonialisme; voorts kan worden verwezen naar de bibliografie in Oostindie, *De parels en de kroon*. Dit document is in de onderzoeksgroep besproken en aangevuld.

Biografieën

In de afgelopen kwart eeuw is aan de meeste stadhouders, koningen en koninginnen een nieuwe biografie gewijd, met uitzondering van Frederik Hendrik en Emma. Aan Beatrix zijn verschillende studies gewijd, maar er is nog geen omvattende biografie. Het is al met al een imponerende reeks van biografieën, maar in de boeken over de stadhouders is de koloniale dimensie marginaal, in de vorstenbiografieën is dat niet heel anders, met uitzondering wellicht van Wilhelmina.

Algemeen, Republiek en Koninkrijk

Ditshuyzen, Reinaldis, *Oranje-Nassau. Het biografisch woordenboek*. Den Haag: Akribia Uitgevers, 2015.

Willem I

Stipriaan, René van, *De Zwijger. Het leven van Willem van Oranje*. Amsterdam: Querido Facto, 2021.

Maurits

Deursen, A.Th. van, *Maurits van Nassau. De winner die faalde*. Amsterdam: Bert Bakker, 2000.

Zandvliet, Kees et al., *Maurits. Prins van Oranje*. Amsterdam/Zwolle: Rijksmuseum/Waanders, [2000]

Frederik Hendrik

[Laatste biografie 1978]

Willem II

[Laatste biografie 1943]

Willem III

Troost, Wout, *Stadhouder-koning Willem III. Een politieke biografie*. Hilversum: Verloren, 2001.

Willem IV

Jagtenberg, Fred, *Willem IV. Stadhouder in roerige tijden, 1711-1751*. Nijmegen: Vantilt, 2018.

Willem V

Meerkerk, Edwin van, *Willem V en Wilhelmina van Pruisen. De laatste stadhouders*. Amsterdam: Atlas, 2009.

Nimwegen, Olaf van. *Willem V. De laatste stadhouder van Nederland 1748-1806*. Amsterdam: Prometheus, 2023.

Algemeen, Koninkrijk

Huijsen, Coos, *De Oranjemythe. Een postmodern fenomeen*. Zaltbommel: Europese Bibliotheek, 2001.

Willem I

Koch, Jeroen, *Koning Willem I, 1772-1843*. Amsterdam, Boom, 2013.

Willem II

Zanten, Jeroen van, *Koning Willem II, 1792-1849*. Amsterdam, Boom, 2013.

Willem III

Meulen, Dik van der, *Koning Willem III, 1817-1890*. Amsterdam, Boom, 2013.

Willem I, II, III

Koch, Jeroen, met medewerking van Dik van der Meulen & Jeroen van Zanten, *Oranje in revolutie & oorlog. Een Europese geschiedenis 1772-1890*. Amsterdam, Boom, 2018. [Hierin expliciete aandacht voor de nexus.]

Emma

[Eerdere publicaties 1989, 1990; nieuwe biografie in de maak, Monica Soeting]

Wilhelmina

Fasseur, Cees, *Wilhelmina. De jonge koningin*. Amsterdam: Balans, 1998.

Fasseur, Cees, *Wilhelmina. Krijgshaftig in een vormeloze jas*. Amsterdam: Balans, 2001.

Fasseur, Cees, *Wilhelmina. Sterker door strijd*. Amsterdam: Balans, 2002.

Juliana

Jolande Withuis, *Juliana. Vorstin in een mannenwereld*. Amsterdam: De Bezige Bij, 2016.

Beatrix

Andersson, Lars, Lukas Burgering & Heidi Wulfsen, *Ik zal handhaven. Beatrix, koningin in een veranderd land*. Amsterdam: Boom, 2013.

Chorus, Jutta, *Beatrix. Dwars door alle weerstand heen*. Amsterdam: Atlas Contact 2013.

Betrokkenheid bij het koloniale bestuur, inclusief familienetwerken

Er bestaan nog geen specifieke studies over de nexus. Er zijn in de historiografie uiteraard wel gegevens te vinden, ook in bovenstaande biografieën. Studies over VOC, WIC en de Sociëteiten van Berbice en Suriname besteden weinig aandacht aan de Oranjes. In studies over het kolonialisme tijdens het Koninkrijk is er wat meer aandacht voor de Oranjes, in het bijzonder in de regeerperiodes van Willem I en Wilhelmina; dit is echter zelden de centrale vraag.

Er zijn een aantal studies over de echtgenotes c.q. echtgenoten van de Oranje-stadhouders en -vorsten en -vorstinnen, onder meer de recente bundel onder redactie van Deen en Huysman; daarin is de koloniale dimensie marginaal. Wel is er veel geschreven over Johan Maurits 'de Braziliaan', onder meer de recente studie van Odegard, maar hij was geen Oranje-Nassau, dus daar is alleen een indirecte link; hij komt in de thematische bundel aan de orde onder familienetwerken. Dat geldt ook voor prins Hendrik, zoon van koning Willem II en de enige met een duidelijk koloniaal profiel; er is geen recente biografie van hem, hij zal in thematische bundel worden behandeld.

Deen, Femke & Ineke Huysman (red.), *Moeder des Vaderlands. De vrouwen die de Nederlanden vormden*. Amsterdam: Atlas Contact, 2024.

Odegard, Erik, *Graaf en Gouverneur. Nederlands-Brazilië onder het bewind van Johan Maurits van Nassau-Siegen (1636-1644)*. Zutphen: Walburg Pers, 2022.

Geldstromen

Er is vrijwel niets gepubliceerd over de nexus, niet in financieel-historische studies over het Nederlandse kolonialisme, evenmin in het beperkte aantal, niet altijd betrouwbare publicaties over de financiën van de Oranjes in brede zin. Er is een recent artikel, van Schütz, over financiële belangen van de stadhouders bij de VOC. Derks schrijft over stadhoudelijke inkomsten uit de opiumhandel, via de Amfioen Sociëteit. Er is veel onderzoek gedaan naar de economische politiek van koningin Willem I, maar zijn persoonlijke belangen in koloniaal georiënteerde instituten en ondernemingen zijn daarin niet meegenomen. Het grote belang van Prins Hendrik van Oranje in de tinmaatschappij Billiton wordt in literatuur genoemd, maar niet uitgediept.

Derks, Hans, *History of the Opium Problem. The Assault on the East, ca. 1600-1950*. Leiden: Brill, 2012.

Dröge, Philip, *Het Oranjekapitaal. Een onderzoek naar het vermogen van de invloedrijkste familie van Nederland*. Amsterdam: Vassallucci, 2004.

Schütz, Raymond, 'De koloniale winsten van de prinsen van Oranje', in Rose Mary Allen et al (red.), *Staat en slavernij. Het Nederlandse koloniale slavernijverleden en zijn doorwerkingen*, 407-420. Amsterdam: Athenaeum-Polak & Van Gennep, 2023.

Mensen uit de koloniën aan het hof van de Oranjes

Er is geen omvattende recente studie. Wel is er een boek van Esther Schreuder over twee zwarte bediendes aan het hof van Willem, met een brede inleiding; voorts een enkel hoofdstuk over Aziatische bezoekers aan het hof en twee artikelen over Aziatische bezoekers. Verder slechts verspreide opmerkingen in de bestaande literatuur.

Schreuder, Esther, *Cupido en Sideron. Twee Moren aan het hof van Oranje*. Amsterdam: Balans, 2017.

Protschky, Susie, 'Strained Encounters: Royal Indonesian Visits to the Dutch Court in the Early Twentieth Century', in Robert Aldrich & Cindy McCreery (red.), *Royals on Tour. Politics, Pageantry and Colonialism*, 233-249. Manchester: Manchester University Press, 2018.

Taylor, Jean Gelman, 'Royal Tour by Proxy: The Embassy of Sultan Alauddin of Aceh to the Netherlands, 1601-1603', in Robert Aldrich & Cindy McCreery (red.), *Royals on Tour. Politics, Pageantry and Colonialism*, 23-37. Manchester: Manchester University Press, 2018.

Collecties en mecenaat onderzoek

Er bestaat geen recente studie, de meest omvattende inventarisatie, van de hand van Rita Wassing-Visser, dateert van 1995; een kort artikel van Marie Christine van der Sman over de koloniale collecties van de stadhouders is de opmaat naar haar bijdrage aan de thematische bundel en een eigen boek. De koloniale collectievorming onder Willem I wordt besproken door Susan Legêne in *De bagage*; ook zijn er veel relevante verwijzingen naar de Oranjes te vinden in haar latere publicaties over vorming en gebruik van koloniale collecties; dit betreft vooral de periode-Wilhelmina. In studies over koloniale kennisvorming komen de Oranjes zelden anders dan terloops aan de orde. Recent verscheen de

catalogus bij de tentoonstelling 'Het verdwenen museum', waarin referenties aan de eerste Oranje-koningen. Jean Gelman Taylor bespreekt de betekenis van 'giften' die in de Oranje-collecties terecht kwamen vanuit Indonesisch perspectief.

Wassing-Visser, Rita, *Koninklijke geschenken uit Indonesië. Historische banden met het Huis Oranje-Nassau 1600-1938*. Zwolle: Waanders, 1995.

Sman, Marie Christine van der, 'De koloniale collecties van de stadhouders Willem IV en Willem V', in Rose Mary Allen et al (red.), *Staat en slavernij. Het Nederlandse koloniale slavernijverleden en zijn doorwerkingen*, 404-406. Amsterdam: Athenaeum-Polak & Van Gennep, 2023.

Legêne, Susan, *De bagage van Blomhoff en Van Breugel. Japan, Java, Tripoli en Suriname in de negentiende-eeuwse Nederlandse cultuur van het imperialisme*. Amsterdam: Koninklijk Instituut voor de Tropen, 1998.

–, 'Dwinegeri. Multiculturalism and the Colonial Past (Or: The Cultural Borders of Being Dutch)', in Benjamin Kaplan, Marybeth Carlson & Laura Cruz (red.), *Boundaries and their Meanings in the History of the Netherlands*, 223-242. Leiden: Brill, 2009.

Legêne, Susan & Janneke van Dijk (red.), *The Netherlands East Indies at the Tropenmuseum. A colonial history*. Amsterdam: KIT Publishers, 2011.

Rinnooy Kan, Justine & Sheila Reda m.m.v. Martine Gosselink, *Het verdwenen museum. Koninklijk Kabinet van Zeldzaamheden in het Mauritshuis*. Zwolle: Waanders, 2024.

Taylor, Jean Gelman, 'Sultans and the House of Orange-Nassau: Indonesian Perceptions of Power Relations with the Dutch', in Robert Aldrich & Cindy McCreery (red.), *Crowns and Colonies. European Monarchies and Overseas Empires*, 119-138. Manchester: Manchester University Press, 2016.

Verbeelding imperiale verbondenheid en verzet hiertegen

Dit is het terrein waar de meeste studies beschikbaar zijn. Belangrijke thema's:

*De *spin* rond Emancipatie 1 juli 1863 als geschenk van Willem III, alsmede de doorwerking ervan.

Hierover wordt in vele publicaties terloops geschreven, en er is één boek:

Stipriaan, Alex van, 'July 1. Emancipation Day in Suriname. A Contested *lieu de mémoire*, 1863-2003, *New West Indian Guide* 79 (2004) 55-77.

Willemsen, Glenn, *Dagen van gejuich en gejubel. Viering en herdenking van de afschaffing van de slavernij in Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen*. Amsterdam: Amrit, 2006.

*Viering van Oranje-feestdagen in de koloniën en rol van fotografie daarbij. Veel auteurs beschrijven dit terloops, vooral gericht op Nederlands-Indië in de regeerperiode-Wilhelmina, maar deze thematiek staat centraal in veel werk van Susie Protschky: in een reeks artikelen en hoofdstukken, daarna ook in haar monografie *Photographic Subjects*, waarin tevens aandacht voor de jaren 1945-1949 en de laatste jaren van Nederlands Nieuw-Guinea.

Protschky, Susie, 'The Empire Illuminated. Electricity, "Ethical Colonialism" and Enlightened Monarchy in Photographs of Dutch Royal Celebrations, 1898-1948', *Journal of Colonialism and Colonial History* 13, 3 (2012).

–, 'Ethical Projects, Ethnographic Orders and Colonial Notions of Modernity in Dutch Borneo. G.L. Tichelman's Queen's Birthday Photographs from the Late 1920s', in Susie Protschky (red.), *Photography, Modernity and the Governed in Late-colonial Indonesia*, 71-101. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2015.

–, *Photographic Subjects. Monarchy and Visual Culture in Colonial Indonesia*. Manchester: Manchester University Press, 2019.

*Oranjes en de voorstelling van de koloniën in Nederland. Verschillende analyses, voornamelijk betreffende de periode-Wilhelmina.

Grever, Maria & Berteke Waaldijk, *Feministische Openbaarheid. De Nationale Tentoonstelling van Vrouwenarbeid in 1898*. Amsterdam: IISG/IIAV, 1998.

Waaldijk, Berteke & Susan Legêne, 'Ethische politiek in Nederland. Cultureel burgerschap tussen overheersing, opvoeding en afscheid', in Marieke Bloembergen & Remco Raben (red.), *Het koloniale beschavingsoffensief. Wegen naar het nieuwe Indië*, 187-216. Leiden: KITLV Uitgeverij, 2009.

*Antikoloniaal verzet tegen de Oranjes (en het tegendeel ervan: Oranjeliefde). Dit wordt zelden expliciet gethematiseerd, zie echter:

Taylor, Jean Gelman, 'Sultans and the House of Orange-Nassau: Indonesian Perceptions of Power Relations with the Dutch', in Robert Aldrich & Cindy McCreery (red.), *Crowns and Colonies. European Monarchies and Overseas Empires*, 119-138. Manchester: Manchester University Press, 2016.

–, 'Indonesia: Sultans and the State', in Robert Aldrich & Cindy McCreery (red.), *Monarchies and Decolonisation in Asia*, 192-207. Manchester: Manchester University Press, 2020.

Kurniadi, Bayu Dardias, 'Defending the Sultanate's Territory: Yogyakarta during the Indonesian Decolonisation, 1942-50', in Robert Aldrich & Cindy McCreery (red.), *Monarchies and Decolonisation in Asia*, 208-224. Manchester: Manchester University Press, 2020.

Protschky, Susie, 'Negotiating Princely Status through the Photographic Gift', *Indonesia and the Malay World* 40 (2012) 298-314.

–, 'Orangists in a Red Empire: Salutations for a Dutch Queen's Supporters in a British South America', in Robert Aldrich & Cindy McCreery (red.), *Crowns and Colonies. European Monarchies and Overseas Empires*, 97-118. Manchester: Manchester University Press, 2016.

Gender in de nexus kolonialisme-Oranje

Dit thema wordt zelden centraal gesteld, zie echter:

Broomhall, Susan & Jacqueline van Gent, *Dynastic Colonialism. Gender, Materiality and the Early Modern House of Orange-Nassau*. Abdington: Routledge 2016.

Grever, Maria, 'Colonial Queens: Imperialism, Gender and the Body Politic During the Reign of Victoria and Wilhelmina', in *Dutch Crossing. Journal of Low Countries Studies* 26 (2002) 99-104.

Grever, Maria & Jeroen van Zanten, 'Royalty, Rank, and Masculinity: Three Dutch Princes Consort in the Twentieth Century', in Charles Beem & Miles Taylor (red.), *The Man behind the Queen. Male Consorts in History*, 205-222. New York: Palgrave Macmillan, 2014.

Kerk-Oranjes-kolonialisme

Over deze thematiek zijn nog geen specifieke studies beschikbaar. Op de VU loopt nu onderzoek; twee van de onderzoekers Dienne Hondius en George Harinck, zullen hierover een bijdrage schrijven voor de thematische bundel.

Internationaal vergelijkend, monarchie & kolonialisme

Er zijn verrassend weinig vergelijkende studies beschikbaar over de relatie tussen monarchie en kolonialisme. De belangrijkste uitzondering hierop is het initiatief van Aldrich en McCreery, dat leidde tot drie bundels; ook publiceerden zij elders. Inspirerende invalshoeken, zeer diverse thema's, maar niet systematisch-vergelijkend tussen diverse staten, nadruk ligt op de Britse casus, al bevatten de bundels ook enkele bijdragen over de casus Nederland (zie boven).

Robert Aldrich & Cindy McCreery (red.), *Crowns and Colonies. European Monarchies and Overseas Empires*. Manchester: Manchester University Press, 2016.

Robert Aldrich & Cindy McCreery (red.), *Royals on Tour. Politics, Pageantry and Colonialism*. Manchester: Manchester University Press, 2018.

Robert Aldrich & Cindy McCreery (red.), *Monarchies and Decolonisation in Asia*. Manchester: Manchester University Press, 2020.

Robert Aldrich & Cindy McCreery, 'European Royals and their Colonial Realms: Honors and Decorations', in Christina Jordan & Imke Polland (red.), *Realms of Royalty. New Directions in Researching Contemporary European Monarchies*, 63-88. Bielefeld: Transcript Verlag, 2020.